

ЗМІСТ

ВЖИВАНІ СКОРОЧЕННЯ	8
---------------------------------	----------

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	9
1.1. Кримінальне право України як окрема галузь права: поняття, особливості, співвідношення з іншими галузями	9
1.2. Джерела кримінального права	14
1.3. Чинність закону України про кримінальну відповідальність у часі: поняття, основні принципи	21
2. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ. КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ЗА СТУПЕНЕМ ЇХ ТЯЖКОСТІ В КК УКРАЇНИ	31
2.1. Поняття злочину (злочинного діяння, кримінального правопорушення) у кримінальному праві	31
2.2. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у КК України	36
3. СКЛАД ЗЛОЧИНУ ЯК ЯВИЩЕ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	39
3.1. Склад злочину як нормативна юридична конструкція в кримінальному праві; склад злочину як теоретична юридична конструкція; фактичний склад злочину	39
3.2. Класифікація складів злочину в теорії кримінального права	44
4. ОСНОВИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ	46
4.1. Поняття кваліфікації (правової кваліфікації) злочинів	46
4.2. Форми кваліфікації злочинів	47
5. ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ	51
5.1. Поняття об'єкта злочину та його ознаки	51
5.2. Потерпілий від злочину та предмет злочину	54
6. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ	58
6.1. Поняття об'єктивної сторони складу злочину	58
6.2. Суспільно небезпечне діяння	59
6.3. Суспільно небезпечні наслідки	63
6.4. Причинний зв'язок між діянням та наслідками	65
6.5. Час, місце, обстановка, знаряддя, засоби, спосіб вчинення злочину	66
7. СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ	69
7.1. Поняття та ознаки суб'єкта злочину	69
7.2. Вік, із якого може наставати кримінальна відповідальність	71
7.3. Осудність та неосудність. Обмежена осудність	72
7.4. Вчинення злочину у стані сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції	75

8. СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ	78
8.1. Поняття та ознаки суб'єктивної сторони складу злочину	78
8.2. Складна (подвійна, змішана) вина	86
8.3. Факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину	87
8.4. Помилка та її юридичне значення	89
9. СТАДІЇ ЗЛОЧИНУ	92
9.1. Поняття стадії злочину в теорії кримінального права	92
9.2. Закінчений злочин	93
9.3. Готування до злочину	95
9.4. Замах на злочин	99
9.5. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця	102
10. СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ	107
10.1. Поняття співучасті у злочині	107
10.2. Види співучасників злочину за КК України	109
10.3. Окремі форми співучасті у злочині, передбачені в Загальній частині КК України	116
10.4. Підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників злочину	121
10.5. Добровільна відмова співучасників	126
11. ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ЗЛОЧИНУ	127
11.1. Поняття причетності до злочину	127
11.2. Форми (види) причетності до злочину	128
12. МНОЖИННІСТЬ ЗЛОЧИНІВ	133
12.1. Поняття множинності злочинів	133
12.2. Одиничний злочин як елемент множинності злочинів	135
12.3. Сукупність злочинів	139
12.4. Повторність злочинів	148
12.5. Рецидив злочинів	152
13. ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ	155
13.1. Поняття обставин, що виключають злочинність діяння	155
13.2. Характеристика окремих обставин, що виключають злочинність діяння, передбачених КК України	157
14. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ	168
14.1. Поняття кримінальної відповідальності	168
14.2. Форми ретроспективної кримінальної відповідальності	171
15. ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	172
15.1. Поняття заходів кримінально-правового характеру	172
15.2. Заходи кримінально-правового характеру в межах кримінальної відповідальності особи	175
16. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	178
16.1. Поняття звільнення від кримінальної відповідальності	178

16.2. Характеристика окремих різновидів звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених КК України	182
17. ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ	190
17.1. Поняття та ознаки покарання за КК України	190
17.2. Система видів покарань	192
17.3. Основні та додаткові покарання	195
18. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ	202
18.1. Загальні засади призначення покарання	202
18.2. Спеціальні засади (правила) призначення покарання за КК України	207
19. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ	218
19.1. Поняття та ознаки звільнення від покарання та його відбування	218
19.2. Характеристика окремих різновидів звільнення від покарання та його відбування, передбачених КК України	223
20. ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ	234
20.1. Поняття та юридична природа обмежувальних заходів у кримінальному праві	234
20.2. Види обмежувальних заходів, передбачені КК України	236
21. СУДИМІСТЬ	238
21.1. Поняття та ознаки судимості	238
21.2. Погашення судимості за КК України	240
22. ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ, ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ, ПРИМУСОВЕ ЛІКУВАННЯ	242
22.1. Примусові заходи медичного характеру за КК України	242
22.2. Примусове лікування за КК України	244
22.3. Примусові заходи виховного характеру за КК України	245
23. СПЕЦІАЛЬНА КОНФІСКАЦІЯ	248
23.1. Поняття та юридична природа спеціальної конфіскації як окремого заходу в кримінальному праві	248
23.2. Підстави застосування спеціальної конфіскації за КК України	249
24. ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	251
24.1. Поняття та юридична природа заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб	251
24.2. Підстави застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за КК України	253
24.3. Юридичні особи, до яких відповідно до КК України застосовуються заходи кримінально-правового характеру	254
24.4. Звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру за КК України	255
24.5. Види заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до юридичних осіб	256
24.6. Особливості застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб, передбачені КК України	257

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

1. ОСНОВНІ РІЗНОВИДИ НОРМ ТА НАСКРІЗНІ ЮРИДИЧНІ ПОНЯТТЯ (ЮРИДИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ) ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ	259
1.1. Основні різновиди норм Особливої частини КК України	259
1.2. Наскрізні юридичні поняття (юридичні конструкції) Особливої частини КК	262
2. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	278
2.1. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади: окремі різновиди злочину, особливості їх окремих форм	278
2.2. Особливості підстав та умов звільнення від кримінальної відповідальності за окремі злочини проти основ національної безпеки України	284
3. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСОБИ	285
3.1. Злочини проти життя особи	285
3.2. Злочини проти здоров'я особи	298
3.3. Злочини проти волі, честі та гідності особи	311
3.4. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи	318
4. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВИБОРЧИХ, ТРУДОВИХ ТА ІНШИХ ОСОБИСТИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА	327
4.1. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача: окремі різновиди злочину, особливості їх об'єктивних та суб'єктивних ознак	327
5. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ	341
5.1. Корисливі посягання на власність	341
5.2. Некорисливі посягання на власність	358
6. ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	362
6.1. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів: об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочину	362
7. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	385
7.1. Створення злочинної організації: об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочину, особливості спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності	385
8. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ	403
8.1. Об'єктивні ознаки у складах злочинів проти безпеки руху та експлуатації автомобільного транспорту	403

9. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ	407
9.1. Масові заворушення: об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочинів	407
10. ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	415
10.1. Поняття наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, їх місце у складах відповідних злочинів	415
11. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН	422
11.1. Погроза або насильство щодо особи, члена її сім'ї або близького родича у зв'язку зі здійсненням особою державної, громадської, службової чи професійної діяльності: об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочинів	422
12. ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ	434
12.1. Зміст понять «зловживання владою», «зловживання службовим становищем», «зловживання повноваженнями» у складах злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	434
13. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ	449
13.1. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни: об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочинів	449

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

1. Загальні засади кримінального права України

1.1. Кримінальне право України як окрема галузь права: поняття, особливості, співвідношення з іншими галузями

Кримінальне право, у зв'язку з складністю та багатоаспектністю поняття, може розглядатися як: 1) галузь права; 2) галузь законодавства; 3) вид правозастосування; 4) галузь юридичної науки; 5) навчальна дисципліна.

Кримінальне право є однією з галузей права в цілому, яка охоплює дві основні інституції: злочин і покарання. Назва цієї галузі права походить від однієї з цих інституцій. Відповідно до інституції «злочин» (лат. *crimen*) ця галузь права має назву: в Україні – «кримінальне право».

Предметом кримінального права як галузі права є норми, які регламентують суспільні відносини, що складаються у зв'язку з існуванням 1) злочину; 2) покарання; 3) заходів, альтернативні покаранню; 4) підстав та умов звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання за злочин; 5) обставин, які виключають злочинність діяння, що містить окремі ознаки злочину.

Таким чином, **кримінальне право як галузь права** – це система кримінально-правових норм, закріплених у КК, що регулюють суспільні відносини, які виникають у зв'язку з вчиненням злочину.

Співвідношення з іншими галузями. Кримінальне право пов'язано із усіма галузями права, оскільки однією із основних функцій кримінального права є охорона найважливіших суспільних відносин в різних сферах життєдіяльності людини, суспільства та держави. Здійснюючи охоронну функцію кримінальне право опосередковано бере участь в регулюванні суспільних відносин, які становлять предмет інших галузей права.

Проте існують такі галузі права, які знаходяться не тільки у певному зв'язку із кримінальним правом, але й становлять підґрунтя для формування кримінально-правових норм, є частиною національного кримінального законодавства України, є формою реалізації кримінально-правових норм, продовжують та доповнюють норми кримінального права, які регулюють порядок та умови реалізації кримінальної відповідальності тощо.

I. Концептуальне значення для кримінального права має **конституційне право**. Зв'язок вказаних галузей права має ієрархічний характер. Враховуючи пріоритетну роль конституційних норм у регулюванні суспільних відносин, кримінальне право має формуватися на основі Конституції України та з урахуванням інших конституційних законів. Положення Основного Закону мають конкретизуватися, деталізуватися і розвиватися в кримінальному законі. Тому кримінально-правові норми не можуть суперечити конституційно-правовим. При виникненні між ними колізій підлягають застосуванню норми конституційного законодавства. Через те, що Основний Закон містить норми прямої дії, вони можуть безпосередньо застосовуватися в процесі реалізації кримінально-правових відносин – за наявності прогалини в Загальній частині кримінального закону або колізії норм Конституції і КК.

Наприклад, ст. 58 Конституції України кореспондується зі ч. 1 ст. 5 КК України; ст. 25 Конституції України – ст. 10 КК України; ст. 60 Конституції України – ст. 41 КК України; ст. 27 Конституції – ст. 36 КК України; ст. 28 Конституції – ст.ст. 50, 127 КК України, ст. 61 Конституції – ч. 2 ст. 7 КК України; ст. 62 Конституції – ч. 2 ст. 2 КК України тощо.

II. Пріоритет міжнародного права встановлений Конституцією України, відповідно до ст. 9 якої чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВР, є частиною національного законодавства. Згідно з ч. 2 ст. 19 Закону «Про міжнародні договори України», якщо міжнародним договором України, який набрав чинності, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, застосовуються правила міжнародного договору. В чинному КК передбачено, що закони України про кримінальну відповідальність мають відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (ч. 5 ст. 3 КК). Зв'язок міжнародного права і кримінального права дістає вияв у таких найважливіших моментах:

1) по суті, жодний міжнародно-правовий договір не може бути застосований безпосередньо щодо окремих злочинів. Адже такі договори майже виключно передбачають лише зобов'язання держав-учасниць встановити кримінальну відповідальність за певні діяння, не містять вказівки на конкретні ознаки складів злочинів і не передбачають видів і розмірів покарання за їх вчинення. Пряму дію мають лише ті міжнародні договори, які передбачають не встановлення кримінальної відповідальності, а підстави звільнення від неї, випадки, коли діяння не повинно визнаватися злочинним;

2) підписання та ратифікація Україною відповідного міжнародного договору передбачає приведення у відповідність з ним національного законодавства, в тому числі і кримінального;

3) узгодження національного кримінального законодавства і міжнародно-правових актів відбувається шляхом або врахування їх положень у ході кодифікації, або внесення змін і доповнень до чинного КК;

4) якщо Україна вважає неприйнятними для себе вимоги міжнародного договору, то вона або відмовляється підписувати такий договір, або ратифікує його із застереженнями.

III. Зв'язок між кримінальним (матеріальним) і кримінальним процесуальним правом є найбільш тісним. Кримінальні процесуальні норми визначають порядок, процедуру застосування кримінальних правових норм, вказуючи, яким саме чином слід реалізовувати матеріальні юридичні приписи. Вчинення злочину «викликає до життя» кримінально-процесуальні правовідносини. Відповідним юридичним фактом є внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань і початок досудового розслідування.

Кримінально-процесуальні відносини є похідними від кримінально-правових. Водночас можна сказати, що кримінально-процесуальні відносини надають рух покладеним в їх основу матеріальним (кримінально-правовим) відносинам. Наявність або відсутність охоронних кримінально-правових відносин може бути встановлена лише у межах кримінально-процесуальних відносин.

IV. Кримінальне та кримінально-виконавче право. Якщо кримінальне право визначає види покарання, порядок та умови призначення покарання, кримінально-виконавче законодавство визначає порядок та умови виконання покарань (зокрема, позбавлення волі, громадських робіт, виправних робіт, арешту,

обмеження волі, тощо), підстави звільнення та надання допомоги особам, які звільнюються від відбування покарання, визначають форми участі громадськості у вихованні засуджених.

Таким чином, кримінально-виконавче право регулює суспільні відносини, які виникають під час виконання та відбування кримінального покарання, а отже ґрунтується на нормах матеріального кримінального права.

V. Кримінальне й адміністративне право. Передбачаючи відповідальність за різні правопорушення, адміністративне право також виконує охоронну функцію. Однак кримінальне право охороняє суспільство від найбільш небезпечних посягань – злочинів. Саме ступінь суспільної небезпечності відрізняє адміністративні правопорушення від злочинів.

Кримінологія, судова статистика, судова медицина та психіатрія, криміналістика та інші сфери застосування знань та практичної діяльності у сфері протидії злочинності у своїй основі мають положення кримінального права. Адже саме воно визначає положення, які становлять предмет вказаних галузей знань і видів діяльності – поняття злочину та їх вичерпний перелік, ознаки окремих злочинів, поняття та ознаки суб'єкта злочину тощо. Виходячи зі змісту кримінально-правових норм у відповідних галузях формуються власні поняття, теоретичні конструкції, системи практичних рекомендацій.

Зокрема, у **кримінології**: поняття злочинності будується на основі поняття та переліку злочинів, передбачених у кримінальному праві; основу поняття особи злочинця становить кримінально-правове поняття суб'єкта злочину, причини та умови вивчаються, а заходи попередження розробляються з урахуванням класифікації злочинів у кримінальному праві тощо.

Судова статистика обліковує діяння, які належать до злочинів. Невипадково найбільш кардинальні зміни у статистичних показниках пов'язані зі змінами у кримінальному законі. Особливо, коли відповідно до положень кримінального права певні поширені категорії діянь перестають визнаватися злочинами чи, навпаки, криміналізуються.

У **судовій медицині** розкривається зміст ознак окремих складів злочинів, які у кримінальному законі лише названі. Наприклад, в одній із статей КК вказано, що ознакою тяжкого тілесного ушкодження є небезпечність для життя у момент заподіяння. Судова медицина конкретизувала це поняття – його зміст детально розкрито у відомчому нормативно-правовому акті (Правилах судово-медичного визначення ступання тяжкості тілесних ушкоджень), описаний у підручниках з цього предмета та науковій літературі, встановлюється у ході практичної експертної діяльності судових медиків.

Судова психіатрія спрямована, насамперед, на встановлення психічного стану суб'єкта злочину. Здійснюється це для визначення наявності чи відсутності осудності особи або обмеженої осудності суб'єкта злочину відповідно до понять, регламентованих кримінальним правом. Своєрідною точкою перетинання кримінального права та судової психіатрії є інститут примусових заходів медичного характеру, оскільки вони полягають у наданні психіатричної допомоги та госпіталізації до психіатричного закладу осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, яке підпадає під ознаки злочину, передбаченого КК.

Нарешті, **криміналістика** свої тактичні прийоми проведення окремих слідчих дій, методики розслідування тих чи інших видів злочинів також будує на відповідних кримінально-правових поняттях і класифікаціях.

У цілому можна стверджувати, що кримінальне право відіграє визначальну роль для всіх галузей права, галузей наукових знань і видів практичної діяльності, які існують у сфері протидії злочинам. Без положень кримінального права вони стають безпредметними і безцільними.

Принципи кримінального права України (загальні, міжгалузеві, галузеві).

Принцип (від лат. *principium* – начало, основа) – це те первинне, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки. *Принципи кримінального права* – основоположні вимоги, засади, які пов'язуються з системою кримінального права як галузі права, впливають на зміст його складових елементів (правових інститутів, підінститутів, норм), а також забезпечують функціонування механізму кримінально-правового регулювання в цілому та окремих його елементів. Принципи кримінального права мають загальнообов'язковий характер, певним чином впливають на кримінально-правове регулювання, а також виконання галуззю кримінального права своїх завдань та функцій у цілому¹.

Загальноправові принципи кримінального права властиві усій системі права, всім галузям у такій системі, у тому числі галузі кримінального права. Їх особливістю є те, що вони поширюються (впливають) на всі без винятку механізми кримінально-правового регулювання, а дія таких принципів забезпечує виконувани кримінальним правом функції. До основних загальноправових принципів належать:

- *законності* (ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ч. 2 ст. 58, п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції, ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 2, ст. 3, ч. 2 ст. 4 КК). Згідно з частинами 3 і 4 ст. 3 КК принцип законності у кримінальному праві означає, зокрема, що: а) жодним іншим законом, крім КК (а тим більше підзаконним актом), не може визначатися, що саме є злочином, встановлюватися види і розміри покарання за злочин, а також умови, за яких є можливими звільнення від кримінальної відповідальності чи від покарання, визначатися інші кримінально-правові наслідки вчинення злочину тощо; б) забороняється застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією);

- *верховенства права* (пріоритет у суспільстві насамперед мають права людини; відносини між особою і державою регулюються на основі принципу: «Особі дозволено чинити все, що прямо не заборонено законом»; будь-яке свавілля і дискримінація заборонені, усі є вільними і рівними у своїх правах; кожному забезпечується доступ до правосуддя у незалежних і неупереджених судах, включаючи перегляд судом законів);

- *справедливості* – покарання та інші кримінально-правові заходи, застосовувані до особи, яка вчинила діяння, передбачене КК, повинні відповідати характеру і ступеню суспільної небезпеки злочину та обставинам його вчинення; ніхто не може двічі підлягати кримінальній відповідальності за одне і те саме кримінальне правопорушення;

- *гуманізму* – закон про кримінальну відповідальність забезпечує охорону людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки як найвищої соціальної цінності; особі, яка вчинила злочин, суд призначає покарання, необхідне і достатнє для її виправлення і запобігання новим злочинам; у випадках, передбачених цим Кодексом, допускається звільнення від кримінальної відповідальності і від покарання чи його відбування, а також заміна покарання більш м'яким; покарання

¹ Берзін П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник у 3-х томах. – Т. 1. Загальні засади / П. С. Берзін. – 2-ге видання, виправ. та доп. – Київ: ВД «Дакор», 2019. – 562 с. – С. 131.